

Geopolitieke risico's massaal onderschat

DOOR **JOOST VAN MIERLO**

De wereldwijde politieke onrust van de afgelopen jaren houdt nog wel even aan. Bedrijven moeten daar in hun beleid rekening mee houden. Dat gebeurt nog onvoldoende.

Dat is de stellige overtuiging van Rob de Wijk, hoogleraar Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Leiden en directeur en oprichter van The Hague Centre for Strategic Studies. Hij is een bekend figuur voor mensen die het internationale nieuws volgen. De afgelopen decennia duidde De Wijk de geopolitieke waan van de dag voor radio en televisie. De belangrijkste ontwikkeling is volgens hem dat de politieke macht geleidelijk van het Westen naar het Oosten verschuift. Dat is in de moderne geschiedenis niet eerder voorgekomen. De ontwikkeling gaat noodgedwongen gepaard met oplopende spanningen. Het hoeft niet tot gewapende conflicten te leiden, maar historisch gezien is dat wel het meest voor de hand liggende gevolg.

Na de val van de Berlijnse Muur werd het 'einde van de geschiedenis' aangekondigd. Democratie en kapitalisme zouden wereldwijd worden omarmd. Dat is niet bewaarheid. Waarom niet?

'Het was ook indertijd een onzinnige redenering. Francis Fukuyama is er wereldberoemd mee geworden en hij heeft miljoenen verdiend aan zijn boeken. Maar ik – en samen met mij een heleboel andere wetenschappers – ontrafelden zijn redeneringen meteen. Het klinkt nu eenmaal minder spannend als je zegt dat er niets verandert. Het succes is

Fukuyama overigens gegund. Maar het is wel jammer dat hij te serieus is genomen.'

Is er dan niets veranderd?

'Als het om de dynamiek van de internationale betrekkingen gaat, niet wezenlijk. Met de val van de Muur is de Koude Oorlog ten einde gekomen. Maar belangrijker is de grote machtsverschuiving die nu plaatsvindt. De economische groei van China zorgt voor een kentering van de verhoudingen in de wereld. De hegemonie verschuift naar landen als China en, op een afstandje, India. Het zijn geopolitieke wetmatigheden. Landen met economische macht krijgen ook politieke macht. Qua economische macht is China nu gelijk aan de Verenigde Staten, of is het die feitelijk al voorbijgestreefd. Als we twintig jaar verder kijken, is de situatie nog vele malen duidelijker. Dat gaat gevolgen hebben voor alles: voor de wereldwijde voedsel- en grondstoffenvoorziening, voor de handelsstromen en voor de rol van China binnen de WHO (Wereldhandelsorganisatie) en de Verenigde Naties.'

Wat betekent dat voor het Westen?

'Het zorgt voor een schok. Dat wordt lang niet door iedereen herkend. Maar je ziet dat het Westen zich meer naar binnen richt. Het is een verdedigende houding, heel natuurlijk eigenlijk op het moment dat je aangevallen wordt. Het kan tot toenemend protectionisme leiden. Wat dat betreft is de situatie vergelijkbaar met de periode na de Eerste Wereldoorlog. Ook toen zag je dat landen in zichzelf keerden, met dramatische gevolgen.'

U heeft het over China, maar de grote boosdoeners van dit moment zijn Noord-Korea en de islamitische extremisten van IS. Hoe kijkt u daar tegenaan?

'In Noord-Korea gaat het om een lokaal conflict. Het is wel zorgelijk dat de Amerikaanse president Donald Trump zich

Qua economische macht is China nu gelijk aan de Verenigde Staten, of is het die feitelijk al voorbijgestreefd.

Foto's: Ruben Eshuis Fotografie

Het is van groot belang om China te betrekken bij het oplossen van de fragiele situatie in het Midden-Oosten.

laat verleiden tot een ordinaire woordenstrijd met de Noord-Koreaanse president Kim. Maar dat Trump ongeschikt is voor het presidentschap weten wij al langer en is iets wat de Amerikanen hadden kunnen beseffen voordat ze hem kozen. De situatie in Noord-Korea is een lokaal conflict omdat het zich niet zal verspreiden naar andere landen. Er is geen militaire oplossing. Een aanval op Noord-Korea betekent dat er een reactie komt van dat land richting het Zuiden. Dat zal niet alleen bijzonder pijnlijk zijn voor de Zuid-Koreanen, maar ook voor de tienduizenden Amerikaanse soldaten die daar gelegerd zijn.

Een diplomatieke oplossing blijft de meest waarschijnlijke optie. Die zal van de zijde van China moeten komen. Dat is het enige land dat nog diplomatieke betrekkingen heeft met Noord-Korea. Het is duidelijk dat China zich niet de les laat lezen door de Verenigde Staten. Wat dat betreft is dit conflict een duidelijke bevestiging van de veranderende wereldverhoudingen.

Het is overigens niet uitgesloten dat het tot een militaire confrontatie leidt. Wat dat betreft zijn de karakters van de betrokken leiders te onvoorspelbaar. Maar het is niet denkbaar dat dit conflict tot een nieuwe wereldoorlog zal leiden. Er zal een schokgolf door de wereld gaan, die ook financiële markten zal raken, maar mijn advies is dan om, na enkele dagen, massaal te profiteren van de lagere beursprijzen. Het effect van een dergelijke crisis zal aanvankelijk worden overtrokken.'

En hoe zit het met IS?

'Het is van belang de diepere oorzaken van de opkomst van de islamitische extremisten te duiden. In de jaren voorafgaand aan de Arabische revoluties – waarom ze dat Arabische Lente noemen is me nooit duidelijk geweest – hadden de betreffende landen te maken met sterk gestegen voedselprijzen.

Dit heeft weer te maken met klimaatverandering en vooral met de opkomst van China. In de jaren na de economische omwenteling onder Deng Xiaoping in China is de vraag naar energie en grondstoffen enorm gestegen. Honderden miljoenen mensen ontworstelden zich aan dagelijkse armoede. De hoge energie- en grondstoffenprijzen werkten ook door in de mondiale voedselprijzen. Dit was de directe oorzaak van de opstanden in 2010. In het Westen is veel te gemakkelijk gedacht dat het een zucht naar vrijheid was van de diverse bevolkingsgroepen. We hebben nu te maken met de consequenties van het onderschatten van die situatie. Het is overigens ook van groot belang om China te betrekken bij het oplossen van de fragiele situatie in het Midden-Oosten.'

Gebeurt dat?

'Nee, dat heeft te maken met de verdedigende houding van het Westen. We zijn gewend geraakt aan een wereld waarin de belangrijkste mogendheden – in de negentiende eeuw de Britten, in de vorige eeuw de Amerikanen – pleitten voor Westerse waarden als politieke vrijheid en economische vrijheid in de vorm van vrijhandel. Het is niet zeker, of zelfs niet waarschijnlijk, dat een wereld waarin ook China het mede voor het zeggen heeft dergelijke waarden omarmt. Dat is het bijzondere aan de huidige tijd. Alle zekerheden zijn aan het wankelen gebracht.'

CV

Rob de Wijk is oprichter (2007) en non-executive director van The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS). Van 2012 tot 2015 was De Wijk algemeen directeur van The Hague Security Delta (HSD). Sindsdien is hij Strategic Advisor van HSD. De Wijk is Hoogleraar Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Leiden. Hij is tevens voorzitter van Denktank Nationale Veiligheid. De Wijk studeerde Moderne Geschiedenis en Internationale Betrekkingen in Groningen.

De huidige spanningen in de wereld in Korea hebben te maken met de opkomst van China als wereldmacht en de verzwakking van het Westen.

incidenten plaatsvinden. Het gaat niet om grootscheepse confrontaties, maar om een staking of een demonstratie. Dat lijkt natuurlijk een enorm aantal, maar men moet niet vergeten dat China een enorm land is. Zelfs als er allemaal verschillende Chinezen bij betrokken zijn gaat het slechts om 1 op de 5.000 Chinezen. Een jaar of tien geleden was er sprake van jaarlijks 100.000 incidenten. Nu is dat mogelijk het dubbele. Dat geeft te denken.'

Dat klinkt bedreigend.

'Het is zoals het is. Het is belangrijk om je te realiseren dat we historisch gezien natuurlijk veel vaker vergelijkbare conflicten hebben meegemaakt. In het verleden leidden machtsverschuivingen vaak tot oorlogen, maar tijdens de Koude Oorlog tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten werd een dergelijke oorlog, mede als gevolg van de aanwezigheid van kernwapens, voorkomen. De recente machtsstrijd binnen Europa – tussen Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk – wordt ook met voornamelijk diplomatieke oplossingen beslecht omdat deze landen lid van de EU zijn.

De huidige spanningen in de wereld in Korea, rondom de eilanden in de Zuid-Chinese Zee en in zekere zin ook die in het Midden-Oosten, hebben te maken met de opkomst van China als wereldmacht en de verzwakking van het Westen. Rusland maakte daarvan gebruik en annexeerde de Krim. Het is onmogelijk om precies te voorspellen hoe het mondiale veranderingsproces zal verlopen, maar met een gedegen inzicht in de internationale verhoudingen is het in ieder geval mogelijk de ontwikkelingen te duiden. Daar ontbreekt het nog vaak aan.'

U spreekt over China als een toekomstige grootmacht. Maar is het niet mogelijk dat het land haar status van grootmacht verliest als gevolg van de interne spanningen?

'De situatie in China zelf is ongewis. Het lijkt alsof president Xi Jinping in staat was om de afgelopen tijd zijn invloed te vergroten. Maar aan de andere kant weten we ook dat er jaarlijks tussen de 180.000 en 200.000 grote sociale

Wat moeten bedrijven met deze kennis doen?

'Ik verbaas me erover hoe afstandelijk bedrijven zijn in het volgen van politieke ontwikkelingen. Voor allerlei andere, ook relevante, onderwerpen als klimaatverandering en toezichtsvraagstukken worden allerlei experts ingehuurd. Maar als het om het duiden van politieke ontwikkelingen gaat, vooral geopolitieke ontwikkelingen, vertrouwen veel bestuurders op de eigen interpretatie van het nieuws. In de Verenigde Staten is het overigens anders. Daar zie je dat experts op het gebied van internationale betrekkingen vaker als commissaris worden aangetrokken. Bedrijven doen daar meer dan hier aan 'geopolitical due dilligence'. Ik weet ook niet waarom dat in Europa minder het geval is, maar het wijst naar mijn gevoel op een geweldige onderschatting van de invloed van geopolitieke ontwikkelingen op de bedrijfsvoering. Dat geldt voor alle bedrijven die exporteren, maar des te meer voor grote multinationals.' «

De hoge mondiale voedselprijzen waren de directe oorzaak van de opstanden in 2010.